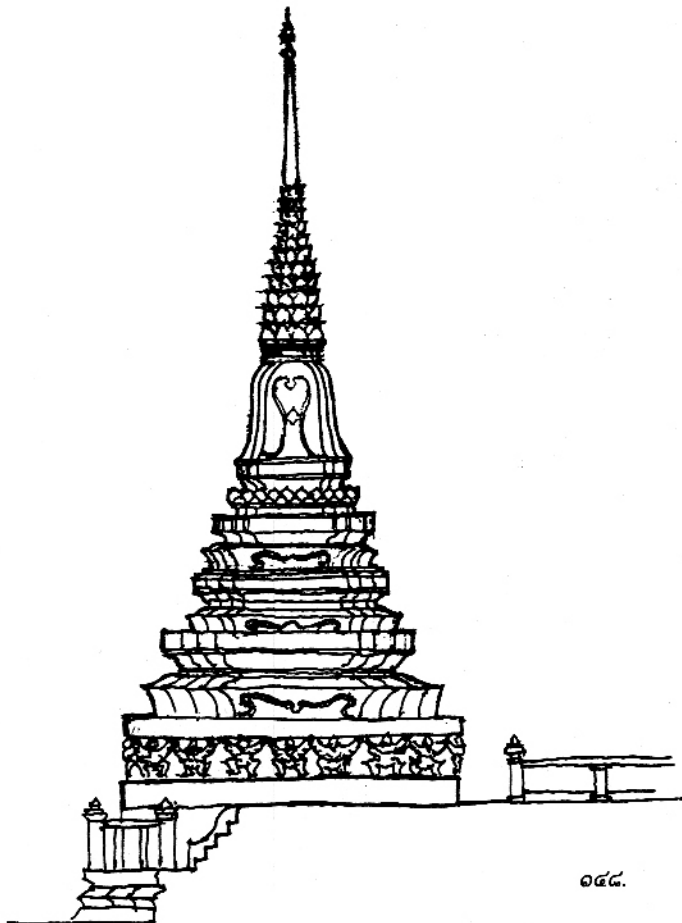

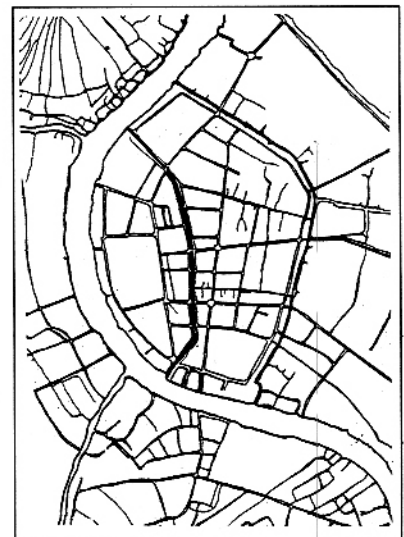
ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ปัจจุบัน

คิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มต้นตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกสมณนาครุงเทพฯ ในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ จนถึงสมัยปัจจุบัน

ศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ ๑-๒ เป็นศิลปะที่ถ่ายทอดแบบจากศิลปะสมัยอยุธยาอยุธยา การสร้างเมือง การสร้างพระบรมมหาราชวัง ก็สร้าง

๑๔๔.

๑๔๗.

๑๔๗. แผนที่เกาะเมืองรัตนโกสินทร์

๑๔๘. เจดีย์ทองย้อยเหลี่ยมไม้ยี่สิบ
สมัยรัชกาลที่ ๑ บนฐานไพที
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เลียนแบบพระราชวังที่กรุงศรีอยุธยา โดยมีการสร้างเอนกัณฐ์ไว้ในวังเฉกเช่นพระราชวังที่กรุงศรีอยุธยา กำแพงเมืองเป็นกำแพงก่ออิฐถือปูน มีป้อมปราการเป็นระยะ ๆ การสร้างวัดก็พยายามสร้างเลียนแบบอยุธยา แม้แต่ชื่อวัดหรือชื่อสถานที่สำคัญก็พยายามล้อแบบกรุงศรีอยุธยา สถาปัตยกรรมของรัตนโกสินทร์ยุคต้นตั้งแต่รัชกาลที่ ๑-๒ นี้ ยังคงมีลักษณะทั้งฐานและหลังคาแอ่นโค้งแบบอยุธยา ลวดลายโดยเฉพาะหน้าบันโบลัด วิหาร คติในการก่อสร้างยังละม้ายศิลปอยุธยายุคปลาย อาทิ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดสระเกศ วัดสุทัศน์ ฯลฯ ในสมัยยุคต้นนี้ได้พยายามสร้างศิลปกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อทดแทนศิลปะที่สูญหายไป โดยมีคิดว่าจะให้เหมือนเมื่อครั้งบ้านเมืองยังดี เช่น ราชรถทรงพระบรมศพ เรือพระที่นั่งต่าง ๆ เครื่องราชูปโภค เครื่องประดับตกแต่งที่เป็นประณีตศิลป์เกี่ยวกับวัด เช่น บานประตูมุก ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และวัดพระเชตุพน การประดับตกแต่งโดยเฉพาะจิตรกรรมฝาผนังตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑-๓ ที่ใช้ประดับภายใน คตินิยมยังเหมือนกับอยุธยา ยุคปลาย คือไม่คำนึงถึงภาพบุคคลและสถาปัตยกรรม สีที่ใช้มีมากสีขึ้น นิยมการปิดทองมากขึ้น พื้นของภาพมีความหนักแน่นมากกว่าสมัยอยุธยา ลายที่ใช้ประกอบก็เป็นลายที่เริ่มอยู่ในแบบแผน จะเห็นได้จากภาพจิตรกรรมฝาผนัง ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ฝั่งพระนคร หรือวัดสุวรรณาราม วัดดุสิตาราม วัดราชสิทธิาราม ฝั่งธนบุรี ฯลฯ

๑๔๙. รูปแบบของพระอุโบสถ
วัดพระศรีรัตนศาสดารามที่ยังคงมี
ลักษณะต่อเนื่องจากสมัยอยุธยา
ตอนปลาย

๑๔๙.

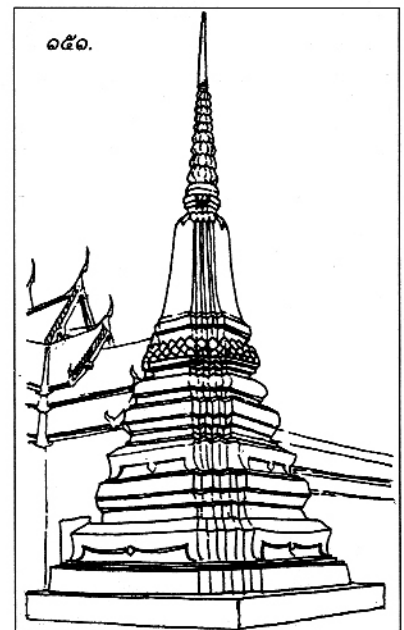

๑๕๐.

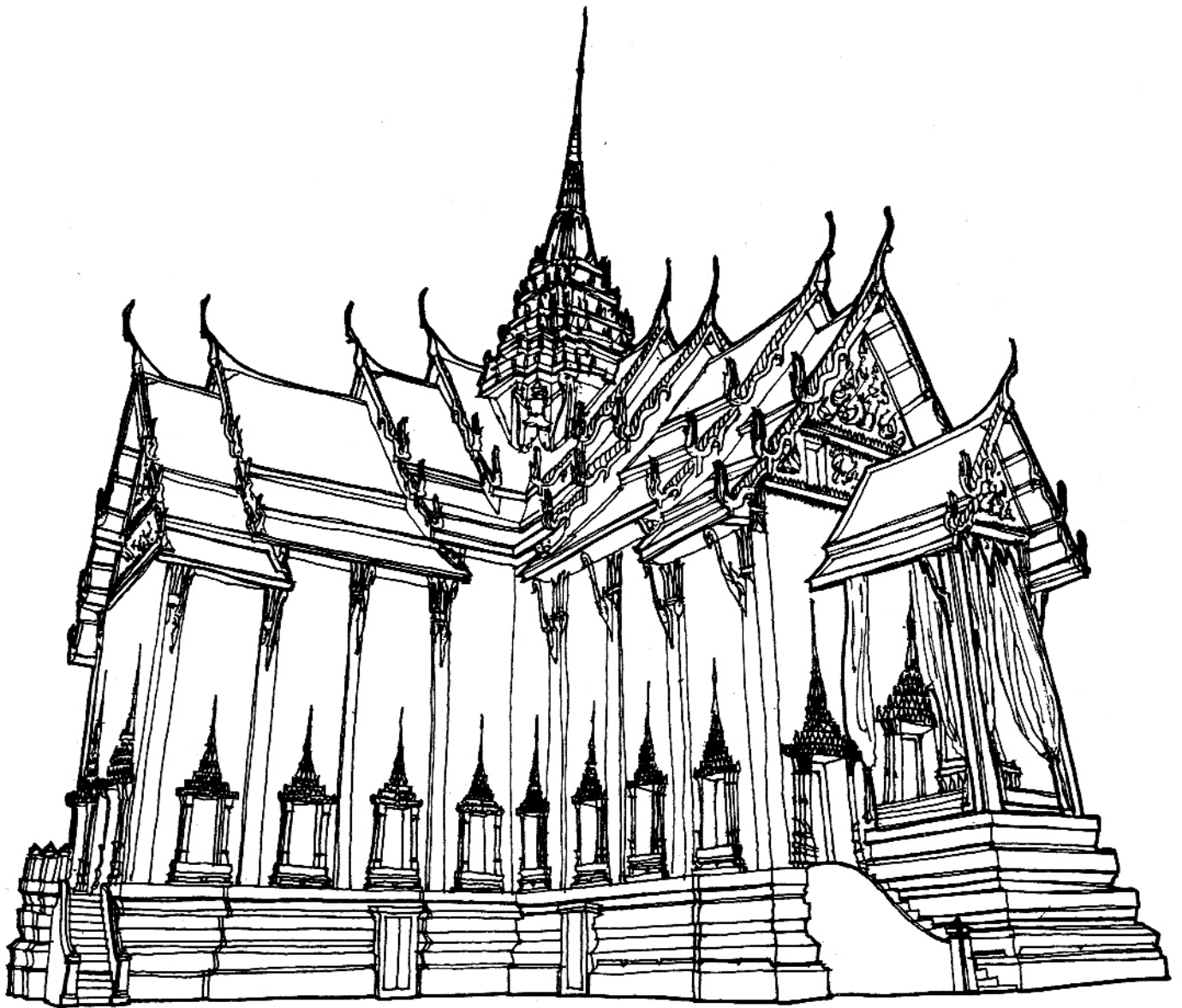
ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ นิยมสร้างด้วยขามเบญจรงค์จากประเทศจีน แต่เบญจรงค์ของช่วงสมัยรัชกาลที่ ๑-๒ แตกต่างจากอยุธยาตอนปลาย คือพื้นภายในขามนิยมพื้นสีขาว ลายภายนอกมีความประณีตและอยู่ในระเบียบมากกว่าศิลปะอยุธยา ในสมัยรัชกาลที่ ๒ นิยมสร้างขามชนิดน้ำทองที่เรียกกันว่า กุหลาบน้ำทอง ลายน้ำทองในสมัยอยุธยาก็มีแต่เป็นชนิดสอดเส้นสีทอง ซึ่งแตกต่างกับสมัยรัตนโกสินทร์ และในสมัยนี้ได้มีการฟื้นฟูการทำเครื่องถมขึ้น ทั้งยังได้ขยายลงไปยังเมืองนครศรีธรรมราช ประติมากรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นโดยเฉพาะสมัยรัชกาลที่ ๑ ไม่นิยมสร้างพระพุทธรูปเพราะได้โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระพุทธรูปงาม ๆ จากหัวเมืองเข้ามาเป็นพระประธานและพระตามระเบียบมณฑลเสียเป็นส่วนใหญ่ จะมีบ้างก็แต่ประติมากรรมบางชิ้นที่ประดับอยู่ในพิพิธภัณฑสถาน เช่น รูปทนต์ทิมา (ครึ่งครุฑครึ่งนก) และรูปยักษ์ กิณรี กิณรี ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

๑๕๐. พระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
ซึ่งแม้จะสืบทอดจากอยุธยาแต่ก็มี
ลักษณะเฉพาะของตนเอง

๑๕๑. เจดีย์ย่อเหลี่ยมไม้ยี่สิบวัดปทุมคงคา
(วัดสำเพ็ง) สมัยรัชกาลที่ ๑

๑๕๑.

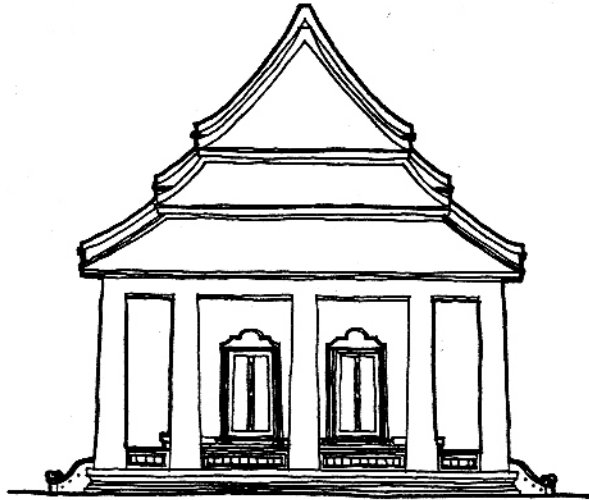

๑๕๒.

สถาปัตยกรรมสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ที่นับเป็นชิ้นเยี่ยม ๆ ก็คือ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง มณฑป โบสถ์ หอมณเฑียรธรรม ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

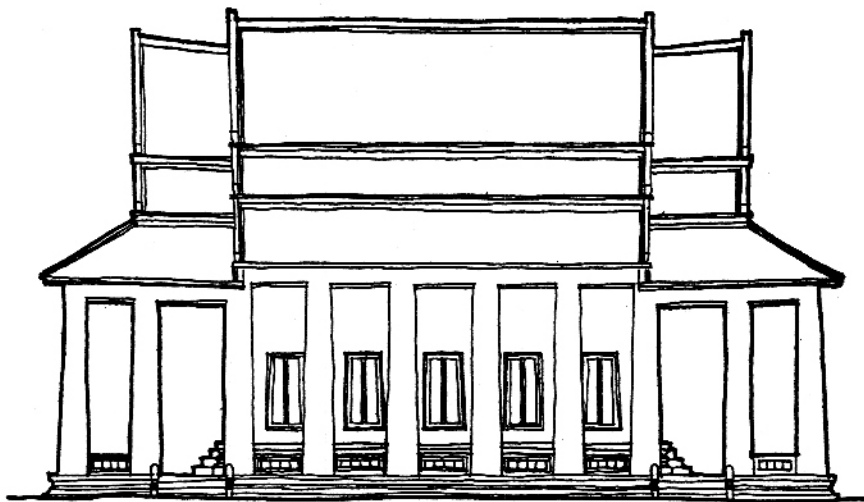
๑๕๒. พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทสมัย
รัชกาลที่ ๑ เป็นปราสาทจัตุรมุขชนิด
ปราสาทศรี (เปิดทองประดับกระจก)

พุทธปฏิมาสมัยรัตนโกสินทร์ยุคต้น โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๒ การปั้นพระพุทธรูปมีแบบอย่างพิเศษอยู่อย่างหนึ่งคือ การวางพระหัตถ์ขวา ตั้งเป็นฉาก จะเห็นได้จากพระประธานในโบสถ์วัดอรุณ และพระตามพระระเบียงคด ซึ่งเป็นฝีมือของช่างหลวง

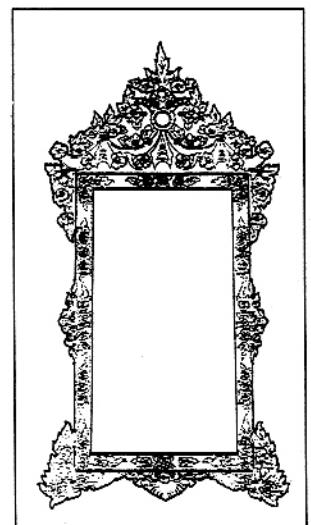
๑๕๓. สถาปัตยกรรมแบบรัชกาล
ที่ ๓ อุโบสถวัดนางนอง
ชนิดหน้าบันชั้นลดไม่มี
ชักราหน้าจั่ว

๑๕๔. หน้าต่างชุมทรงฝรั่งที่เริ่มใน
สมัยรัชกาลที่ ๓ ซึ่งวัดแรก
ที่ทำคือวัดเทพธิดาราม

๑๕๓.

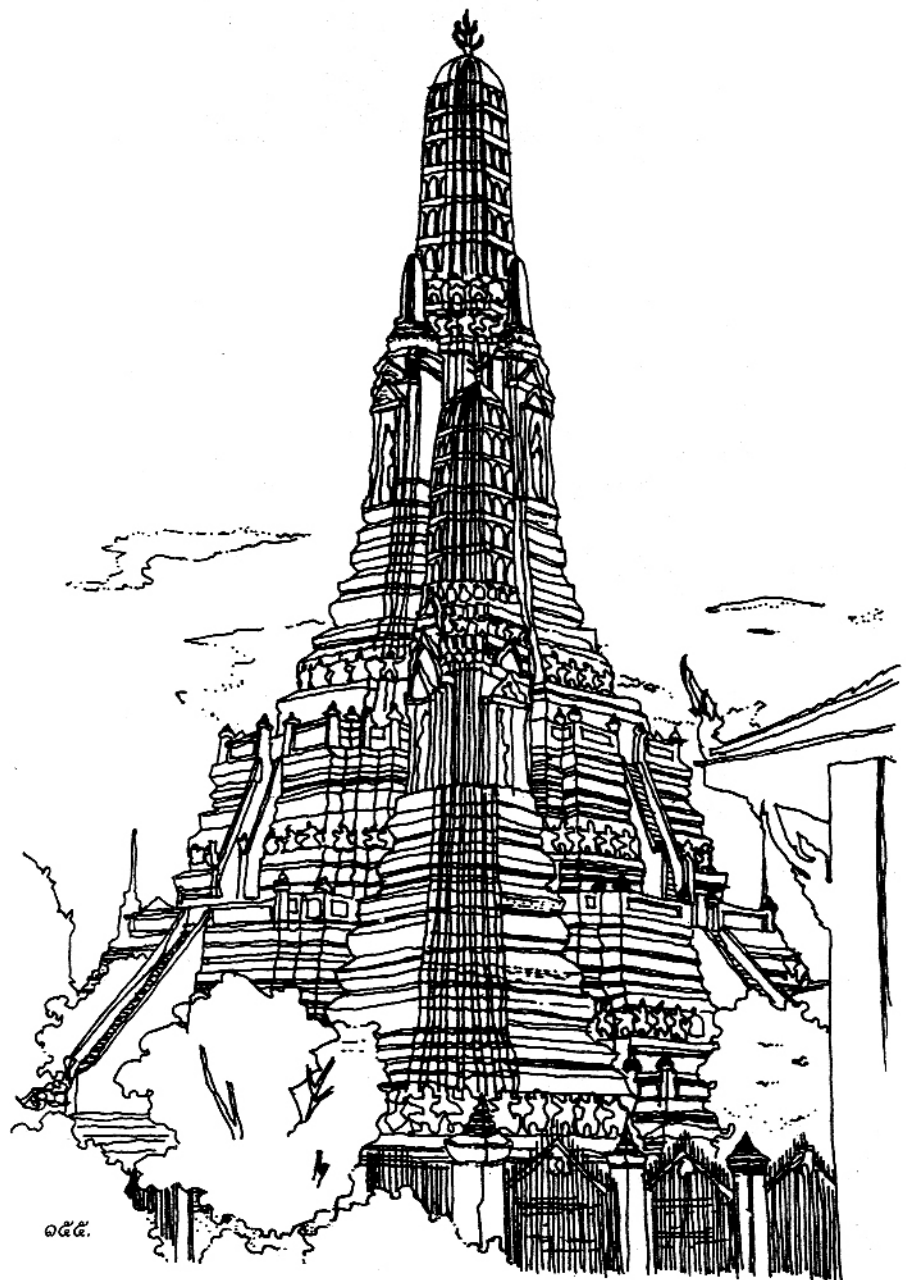
ศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ ๓ ได้เปลี่ยนโฉมหน้าจากแบบประเพณี
นิยมเป็นแบบผสม โดยผสมทั้งแบบยุโรปและจีน แต่ศิลปะสถาปัตยกรรม
ส่วนใหญ่จะเป็นศิลปะผสมระหว่างไทยและจีน เช่น การสร้างอาคารที่เป็น
กระเบื้องเคลือบสีตามหน้าบันชั้นหลังคา ไม่นิยมมีช่อฟ้าใบระกาทางหงส์ ชุม
ประตูหน้าต่างจะเปลี่ยนจากแบบเดิมที่นิยมชุมบันแถลงและทรงมณฑปเปลี่ยน
เป็นชุมทรงดอกไม้ แต่ขบวนการผูกกลายยังคงรักษาให้เห็นเป็นชุมแบบหน้าบัน
อยู่ ชุมในสมัยรัชกาลที่ ๓ ที่จัดกันว่างามก็มีอยู่หลายวัด เช่น ชุมประตู

๑๕๔.

หน้าต่างวิหารพระพุทธไสยาสน์ วัดพระเชตุพน และอุโบสถวัดบวรนิเวศ (ก่อนซ่อมใหญ่ในปี พ.ศ. ๒๕๐๕) อาคารที่ก่ออิฐถือปูนจะเกิดขึ้นในสมัยนี้อย่างมากมาย เช่น หมู่ตำหนักน้อยใหญ่ในพระบรมมหาราชวัง และหมู่กุฏิที่วัดมหาธาตุ วัดสระเกศ วัดสุทัศน์ วัดอรุณ ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนรสนิยมจากการสร้างด้วยไม้แบบฝาปะกนเป็นแบบผนังก่ออิฐถือปูน การประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมนิยมสร้างรูปประติมากรรมแบบจีนเข้ามาประดับ รวมทั้งให้ตัวอย่างประติมากรรมแบบไทยแล้วให้ช่างจีนจำหลัก เป็นภาพเกี่ยวกับสัตว์ในป่าหิมพานต์ ซึ่งจะได้จากวัดอรุณ วัดเชตุพน ฯลฯ รวมทั้งภาพคนไทยในยุคนั้น ก็จะได้จาก

๑๕๕. ปรารงค์วัดอรุณสมัยรัชกาลที่ ๓
เป็นปรารงค์แบบฉบับของรัตนโกสินทร์
แบบทรงจอมแห

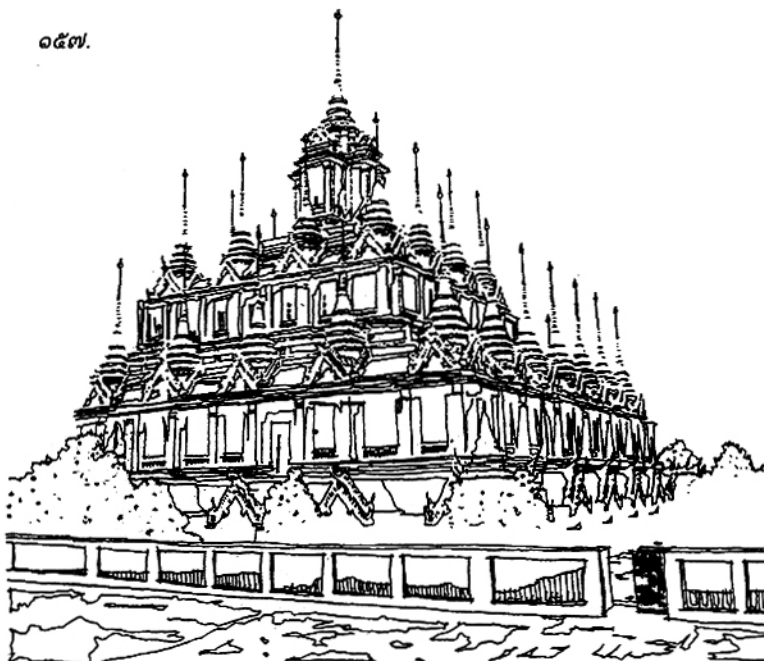
วัดเทพธิดาราม แต่อาารมณในการจำหลักยังออกเป็นจีนมากกว่าเป็นไทย ทั้งมีการยักย้ายถ่ายเทคติแบบไทย ๆ ไปแสดงออกทางภาพจีน เช่น ภาพมารแบกฐานเจดีย์จะยักย้ายเป็นภาพดาบ๊ะจีนท้องพลุ้ย ที่ทำที่แสดงออกเป็นภาพที่เรียกกันสามัญว่า จั๊บโป๊ยแบกฐานละ (ละหมายถึงเจดีย์มีหลังคาแบบจีนซ้อนหลาย ๆ ชั้น) ในสมัยรัชกาลที่ ๓ นี้ ได้เกิดชุมแบบทรงมงกุฎต่อยอดบันแถลง เช่น ชุ่มพระอุโบสถวัดพระเชตุพน และวัดสุทัศน์เทพวราราม ซึ่งเป็นการประดิษฐ์ขึ้นอย่างใหม่

สถาปัตยกรรมที่ทำให้เกิดการก่อสร้างแบบใหม่ที่เป็นคตินิยมอีกแบบหนึ่ง คือ โลหะปราสาท วัดราชนัคดา รูปเรือสำเภาจีน วัดยานนาวา และปรางค์ วัดอรุณราชวราราม เฉพาะปรางค์ที่วัดนี้เป็นแบบพิเศษของรัตนโกสินทร์ที่มีทรวดทรงแปลกและสมบูรณ์ที่สุด โดยการก่อขยายฐานให้กว้างออกเพื่อรับองค์ปรางค์ จึงเป็นแบบพิเศษไป การตกแต่งภายในโดยเฉพาะจิตรกรรมฝาผนังในสมัยรัชกาลที่ ๓ จัดว่าเป็นจิตรกรรมที่สมบูรณ์ทั้งด้าน การจัดภาพ สี ความวิจิตรบรรจง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในภาพและสถาปัตยกรรมที่ไม่เกิดความขัดหรือเคอะเขิน มีภาพจิตรกรรมดีเด่นอยู่หลายวัด เช่น วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดราชสิทธาราม วัดสุวรรณาราม ในคลองบางกอกน้อย ธนบุรี วัดสุวรรณดาราราม อยุธยา

๑๕๖.

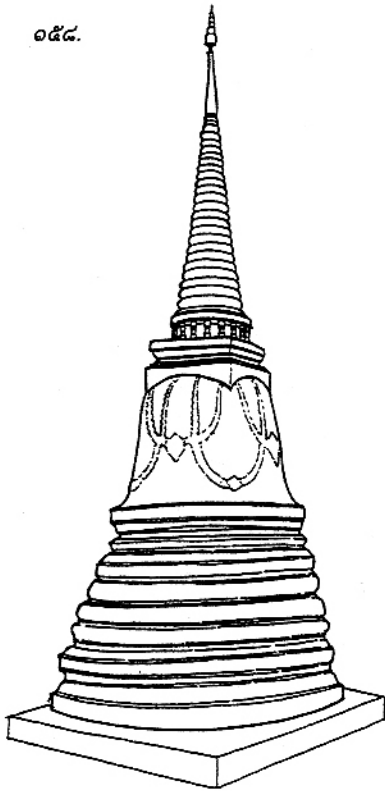
๑๕๗.

๑๕๖. จั๊บโป๊ยเฮียบ (๑๔ มงกุฎ) เป็นคำเรียกผู้ไม่ค่อยเรียบร้อยตามหน้าโรงมหรสพสมัยโบราณ

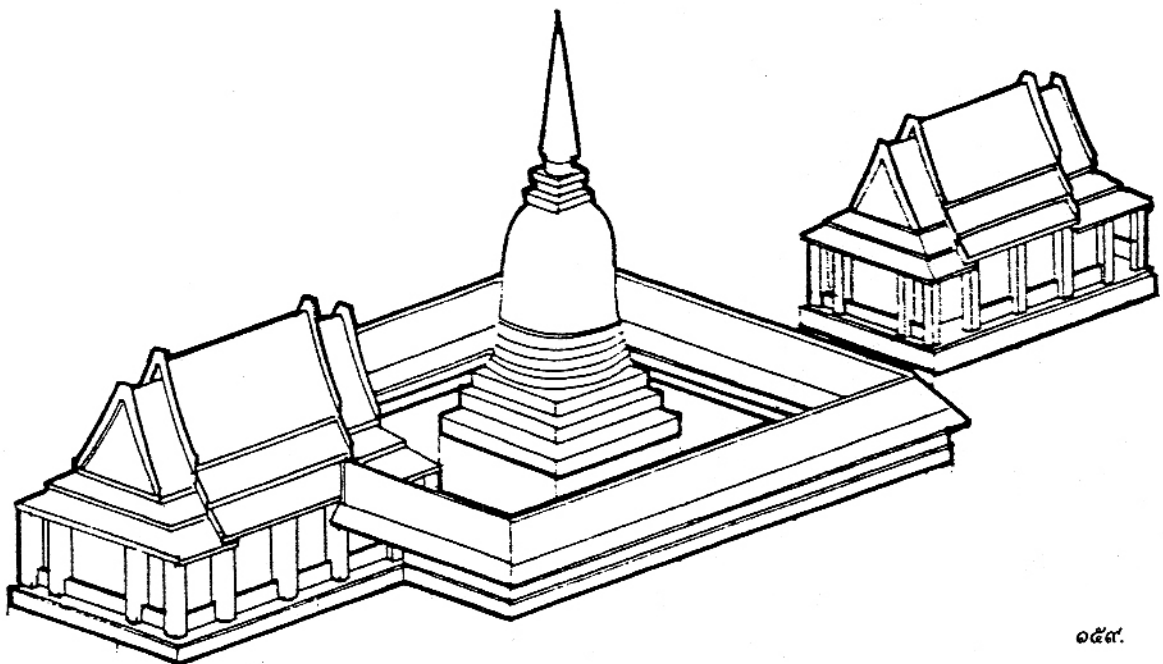
๑๕๗. โลหะปราสาท ที่สร้างตามหลักธรรม อริยมรรค ๓๗ ประการ คือ โพธิปักขิยธรรม

๑๕๔.

๑๕๔. เจดีย์ทรงเครื่องแบบรัตนโกสินทร์
ตอนต้น สมัยรัชกาลที่ ๔

๑๕๕. หังวัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพฯ สมัย
รัชกาลที่ ๔ เป็นงานอยุธยาคันทิพ

๑๕๕.

ศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ ๔ กลับนิยมแบบดั้งเดิมอย่างคตินิยมสมัยอยุธยา เช่น การสร้างวัดนิยมมีวิหารอยู่ทางด้านหน้า มีระเบียงคดต่อจากวิหารล้อมรอบเจดีย์ โบสถ์ตั้งขวางอยู่ทางด้านหลัง เป็นงานสถาปัตยกรรมอีกลักษณะหนึ่ง หน้าบันประดับกระเบื้อง ช่อฟ้าใบระกาทางหลังเป็นปูนปั้น จะเห็นตัวอย่างของสถาปัตยกรรมยุคนี้ได้จากวัดมกุฏกษัตริยารามและวัดโสมนัสวิหาร การสร้างเจดีย์ในยุคนี้นิยมเจดีย์ทรงกลมมากกว่าเจดีย์เหลี่ยม ชุ่มประตูดหน้าต่างมักทำเป็นรูปพระประมาภิไธย เช่น ชุ่ม ณ ปราสาทพระเทพบิดรหรือวัดราชประดิษฐ์ อันเป็นวัดประจำรัชกาล โดยทำเป็นทรงมณฑป สถาปัตยกรรมที่ยอดเยียมที่สุดในยุคนี้คือ ปราสาทพระเทพบิดร และพระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกข์ ปราสาทพระเทพบิดรอยู่ในบริเวณวัดพระแก้ว เป็นปราสาทยอดปราสาทที่งามทั้งทรวดทรง สัดส่วน ความสัมพันธ์ระหว่างสี่ของตัวปราสาทและสี่ของยอดอาคาร ชั้นที่รับยอดปราสาทแทนที่จะทำเป็นชั้นโถงรับหลังคาเช่นยอดปราสาททั่วไป กลับทำเป็นชั้นอัสดงรับยอดปราสาทแทน ส่วนพระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกข์เป็นพลับพลายอดหลังเล็ก เป็นพลับพลาโถงใช้เป็นที่เสด็จขึ้นประทับพระราชยานในงานพระราชพิธี สำหรับชุมประตูดหน้าต่างที่เป็นแบบพื้น ๆ ใช้ทั่ว ๆ ไปก็คือ ชุ่มบันแถลงประดับด้วยดอกไม้

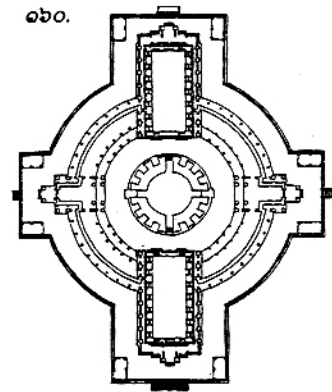
สถาปัตยกรรมแบบยุโรปได้เริ่มแพร่หลายเข้ามาในเมืองไทยก็ในสมัยนี้ คือการสร้างอาคารที่เป็นตึก และมีการสร้างตามอย่างยุโรป เช่น พระที่นั่งต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวังและตามหัวเมือง ที่พระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี พระนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี

จิตรกรรมและประติมากรรม จิตรกรรมและประติมากรรมสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้เปลี่ยนแปลงรสนิยมแบบเดิมโดยนำเอาวิธีการแบบตะวันตกเข้ามาใช้ เช่น โครงร่างของภาพกระเต๋ดไปทางตะวันตก แม้แต่วรรณะของสีก็เป็นแบบฝรั่ง ๆ นิยมระยะใกล้ไกลในภาพ ผู้ที่นำเอาวิธีการเช่นนี้เข้ามาใช้ในภาพแบบไทย ๆ ก็คือ ข้าราชการไทย เป็นชาวเพชรบุรี จำพรรษาอยู่วัดเลียบ (วัดราชบูรณะ) ผลงานยังมีเหลืออยู่ เช่นที่วัดบวรนิเวศ วัดบรมนิวาส ส่วนการเขียนภาพแบบไทยแท้ ๆ ก็ยังคงมีอยู่แต่ความประณีตบรรจงลดน้อยไป สีที่ใช้เป็นสีแบบกระด้างมากกว่าความนุ่มนวล

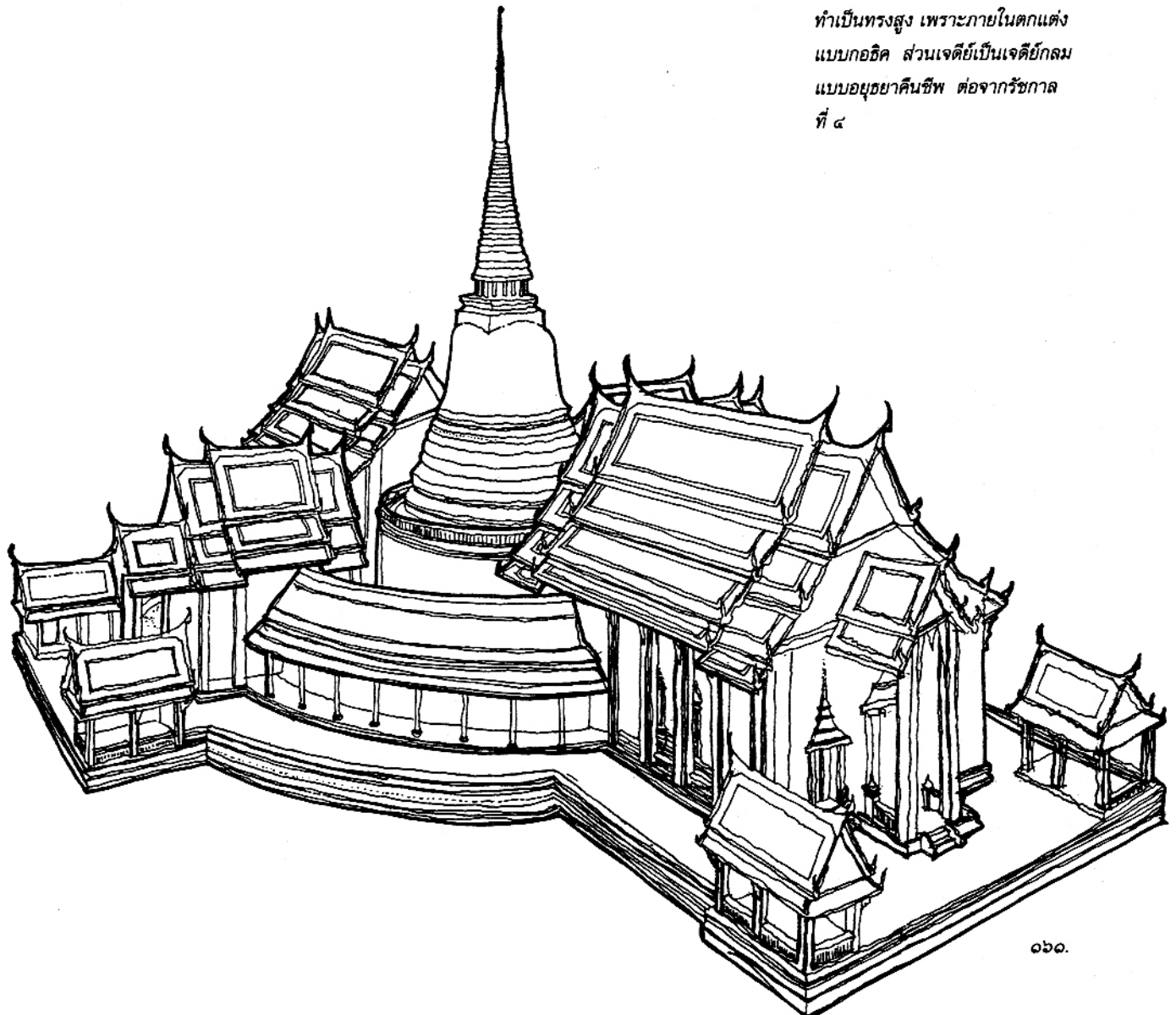
สิ่งของเครื่องใช้นิยมแบบยุโรป สมัยนี้มีการส่งถ้วยชามแบบชนิดลายครามเข้ามาอย่างมากมาย และมีการตั้งเตาเผาถ้วยชามขึ้นในประเทศไทย

๑๖๐.

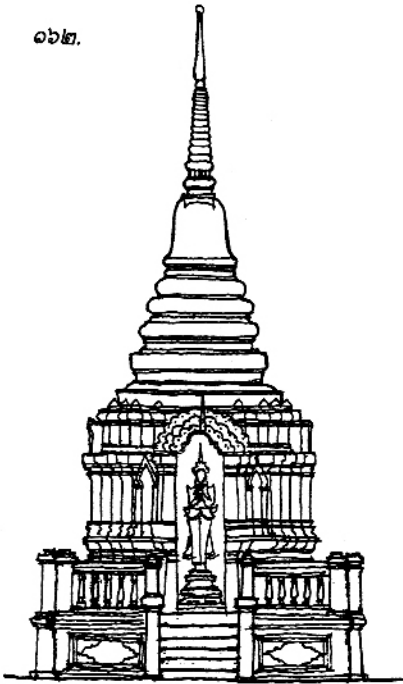
๑๖๐. พังวัดราชบพิตร ระเบียงคดกลมตามอย่างลังกา

๑๖๑. วัดราชบพิตร พระอุโบสถและวิหาร
ทำเป็นทรงสูง เพราะภายในตกแต่ง
แบบกอธิก ส่วนเจดีย์เป็นเจดีย์กลม
แบบอยุธยาคันทิพ ต่อจากรัชกาล
ที่ ๔

๑๖๑.

๑๖๒.

โดยเฉพาะด้วยขามลายูน้ำทองที่เป็นขามแบบลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ล้วนเป็นขามที่เขียนขึ้นในประเทศไทยทั้งสิ้น

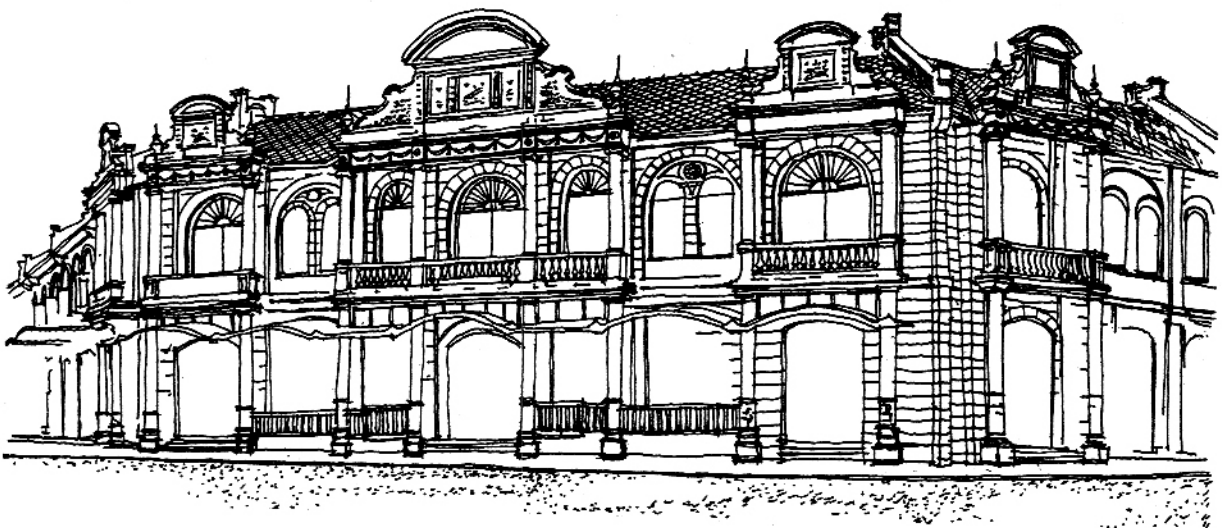
ประติมากรรมในสมัยรัชกาลที่ ๔ ก็นิยมการปั้นรูปตามแบบยุโรป เช่น พระบรมรูปฉลองพระองค์เต็มยศ ทรงพระมาลาแบบสก็อต ปั้นโดยช่างชาวไทย พระพุทธรูปที่นิยมในสมัยนี้นิยมไม่มีพระเมาฬีเป็นจอม จะมีแต่พระเศียรกลมและรัศมี จีวรที่ทรงเป็นจีวรริ้วถือเป็นงานพุทธปฏิมาที่ก้าวหน้าออกไปอีกชั้นหนึ่งในศิลปะไทย

ศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ ๕ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ถือเป็นช่วงที่ประเทศไทยได้เปลี่ยนโฉมหน้าในการพัฒนาบ้านเมืองเพื่อให้เจริญรุดหน้า และเป็นการสกัดกั้นการล่าเมืองขึ้นของชาติมหาอำนาจ สมัยนี้ไทยได้ปฏิบัติหมดจากการแต่งกาย การปกครอง สถาปัตยกรรม เปลี่ยนเป็นแบบยุโรป เรือนฝากระดานแบบฝาปะกนค้อย ๆ หมดไป อาคารแบบยุโรปและอเมริกาเข้ามาแทนที่ สถานที่ราชการได้เปลี่ยนเป็นสร้างแบบยุโรป ตลอดจนวังเจ้านายชนิดที่เป็นท้องพระโรงมีช่อฟ้าใบระกาได้เปลี่ยนเป็นตึกแบบฝรั่ง สมัยรัชกาลที่ ๕ มีการสร้างศิลปะสถาปัตยกรรมที่มีชื่อเสียงก็คือ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท แต่เป็นแบบผสมกับยุโรป วัดราชบพิธอันเป็นวัดแบบไทยและเป็นวัดประจำรัชกาล วัดนี้ด้วยกระเบื้องเบญจรงค์ทั้งวัด บานประตูโบสถ์ วิหาร ประดับมุก

๑๖๒. เจดีย์แบบกรุงเทพฯ ที่สุสานหลวง
วัดราชบพิธ สมัยรัชกาลที่ ๕

๑๖๓. ตึกแถวบริเวณท่าช้าง แบบฝรั่งช่างเจ๊ก

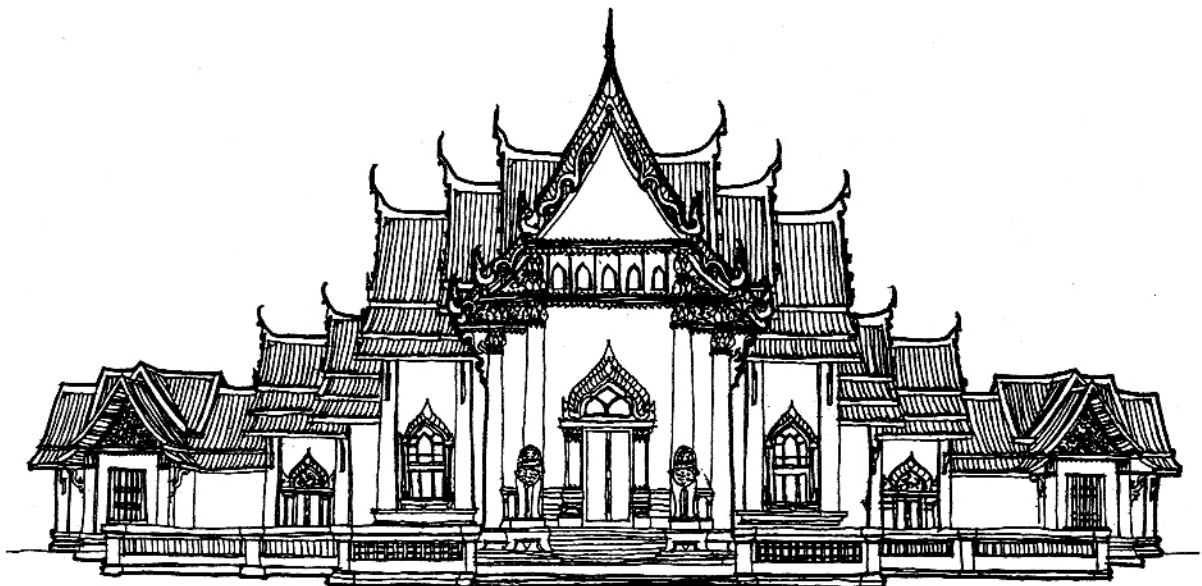
๑๖๓.

วัดเบญจมบพิตรเป็นการออกแบบที่เอาศิลปะดั้งเดิมมาดัดแปลง มีระเบียงคดอยู่รอบนอก ด้านหลังพระอุโบสถปล่อยพื้นที่เป็นลานกว้างอยู่ภายใน เป็นการก้าวไปข้างหน้าอีกอย่างหนึ่งของศิลปะสถาปัตยกรรมไทย ภาพจิตรกรรมและประติมากรรมได้ใช้วิธีการแบบสากล โดยคำนึงถึงสัดส่วนระยะใกล้ไกล และโครงสร้างของร่างกาย ฉะนั้นจิตรกรรมและประติมากรรมในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงเป็นการเปลี่ยนจากยุคโบราณมาเป็นต้นสมัยของศิลปกรรมอย่างปัจจุบัน

๑๖๔. วัดเบญจมบพิตร ศิลปะสถาปัตยกรรมที่
ออกแบบโดย สมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระยา
นริศรานุวัดติวงศ์

๑๖๕. กลุ่มเรือนไทย มีเรือนประธาน เรือนรี
และเรือนครัว เป็นเรือนแบบ
อนนทประสงค์

